

Magdalena Fołta

Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej

Janusz Radwański

Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej

Międzyuczelniany Obóz Etnograficzny w Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej

Organizacja Międzyuczelnianego Obozu Etnograficznego

W dniach 11-18 maja 2024 roku w Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej odbył się pierwszy, po kilkudziesięciu latach przerwy, Międzyuczelniany Obóz Etnograficzny (MOE). Obóz został zorganizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce oraz akademickimi ośrodkami naukowymi: Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Łódzkim i Uniwersytetem Warszawskim. Organizacja obozu była możliwa dzięki dotacji celowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego.

Celem MOE była integracja osób studiujących etnologię na różnych uczelniach z osobami ze środowiska muzealnego¹, a także wdrożenie uczestników obozu do pracy badawczej w terenie i zapoznanie ich ze specyfiką pracy w muzeum na wolnym powietrzu.

Koordynacja obozu została powierzona pracownikom Działu Etnograficznego Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej: Magdalenie Fołcie oraz dr Januszowi Radwańskiemu. W porozumieniu z opiekunami naukowymi ustalono program obozu, przygotowano kwestionariusz badań terenowych, wybrano miejscowości, w których miały być prowadzone badania, ustalono ilość uczestników, a także zarezerwowano zakwaterowanie oraz wyżywienie.

¹ Organizatorom zależało na tym, żeby w obozie poza studentami wzięli udział także pracownicy innych muzeów na wolnym powietrzu.

Temat badań

Przy doborze tematu badań prowadzonych przez studentów należało wziąć pod uwagę kilka czynników. Przede wszystkim zagadnienie musiało być na tyle wdzięcznym tematem do rozmów z mieszkańcami okolic Kolbuszowej, żeby młodzi badacze nie mieli kłopotów ze znalezieniem rozmówców, a jednocześnie żeby osoby, biorące pierwszy raz udział w tego typu badaniach, poradziły sobie z prowadzeniem wywiadów. Jednocześnie musiał to być temat związany z zainteresowaniami naukowymi Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej. Wybór padł na przestrzeń przydomową – jej wykorzystanie i zmiany przeznaczenia we wsi odchodzącej od rolnictwa. Dla muzeum skansenowskiego zbieranie dokumentacji fotograficznej i informacji na temat wyglądu obejść wiejskich jest przydatne, a z punktu widzenia badacza w terenie zagadnienie o rosnące przy domu rośliny, ogródek czy kapliczkę, którą opiekuje się rodzina rozmówcy, może stanowić dobry punkt wyjścia do dalszej rozmowy. Ważne było też to, że przestrzeń przydomowa współczesnych lasowiackich wsi była już przedmiotem badań uczestników obozu studenckiego zorganizowanego przez Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej i Uniwersytetu Śląskiego, filii w Cieszynie w 2017 roku. Powrót do tego tematu po kilku latach i na większą skalę wydawał się dawać szansę na ciekawe rezultaty. Ważne było to, że w MOE w Kolbuszowej miała wziąć udział większa grupa badaczy, co pozwoliło objąć badaniami nieco szerszy teren. Zgodnie z początkowymi założeniami ich przedmiotem miały być wsie: Domatków z przysiółkiem Brzezówka, Nowa Wieś i część Kolbuszowej Górnej. Wszystkie te miejscowości ze względu na bliskość Kolbuszowej i dobre skomunikowanie z Rzeszowem podlegają procesowi suburbanizacji, co czyni z nich ciekawe miejsce do badań. Jednocześnie miejscowości te położone były na tyle blisko bazy noclegowej obozu, że badacze mogli tam dotrzeć pieszo.

Przebieg obozu

W obozie wzięło udział 29 studentów etnologii i antropologii kulturowej z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Warszawskiego wraz z opiekunami naukowymi: dr hab. Stanisławą Trebunią-Staszal prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr Katarzyną Waszczyńską z Uniwersytetu Warszawskiego oraz dr Damianem Kasprzykiem z Uniwersytetu Łódzkiego, a także dwie muzealniczki – Roksana Butrym-Lampard

z Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie i Barbara Kučerová z Muzeum v Přírodě Vysočina w Czechach. Jak już wspomniano, działania w ramach obozu należało zaplanować tak, żeby uczestnicy, prowadząc użyteczne dla gospodarzy badania, poznali się wzajemnie i zapoznali się z pracą muzeum na wolnym powietrzu. Dlatego też każdego dnia przed wyjściem w teren były zaplanowane różnorodne zajęcia dla studentów. Ich celem było pokazanie, jak wiedza i doświadczenie zdobywane w czasie studiów etnologicznych mogą być wykorzystane w pracy muzealnej.

Il. 1. Uczestnicy MOE w terenie (Nowa Wieś), fot Wojciech Dulski

Już pierwszego dnia, 11 maja, tuż po przyjeździe, uczestnicy zostali wprowadzeni po Parku Etnograficznym Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej. Nazajutrz zostali wprowadzeni w tematykę badań prowadzonych w ramach obozu – dowiedzieli się, jakie były wyniki eksploracji prowadzonych w okolicach Kolbuszowej w 2017 roku przez studentów etnologii z Cieszyna, zapoznali się też z charakterystyką Lasowiaków – mieszkańców badanego terenu. Po południu mogli uczestniczyć w Dniach Otwartych Funduszy Europejskich w Parku Etnograficznym MKL. Była to okazja, żeby zobaczyć, jak wygląda duża impreza plenerowa w skansenie, a także przeprowadzić pierwsze rozmowy z uczestniczącymi w wydarzeniu twórcami ludowymi.

Od poniedziałku, 13 maja, zaczęła się praca terenowa i poprzedzające ją zajęcia z muzealnikami z Kolbuszowej. Magdalena Fołta i dr Janusz Radwański zapoznali studentów z kwestionariuszem i specyfiką badań, dr Jolanta Dragan opowiedziała o projektach badawczych prowadzonych przez Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, Wojciech Dulski, specjalista ds. digitalizacji, przeprowadził zajęcia na temat robienia zdjęć w terenie, Justyna Niepokój-Gil przedstawiła zajęcia edukacyjne prowadzone w Parku Etnograficznym MKL, Urszula Rzeszut-Baran, współautorka scenariusza zagrody kolonistów niemieckich, oprowadziła po niej, wyjaśniając, jak przygotowuje się taką wystawę i jaka praca naukowa stoi za każdą skansenowską ekspozycją. Około południa uczestnicy ruszali w teren. Jako że jednym z celów MOE była integracja studentów z różnych ośrodków, badacze ruszali w teren w mieszanych grupach, współpracując z osobami z innych uczelni.

Il. 2. Uczestnicy MOE w Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, fot. Janusz Radwański

Informacja o tym, że będą prowadzone badania etnograficzne trafiła wcześniej do sołtysów wytypowanych wsi i do proboszczów, studenci dostali też kilka kontaktów na początek. W dalszym ciągu badań byli zdani na pomoc mieszkańców, swoje umiejętności, i, zawsze nieodzowny w terenie, łut szczęścia. Już po pierwszych dniach obozu informowali, że spotykają

się najczęściej z ciepłym i gościnnym przyjęciem. Część mieszkańców dzwoniła do MKL w Kolbuszowej, upewniając się, że mają do czynienia z osobami współpracującymi z dobrze im znaną instytucją.

Szybko okazało się, że zaangażowanie i mobilność uczestników obozu pozwoliły poszerzyć teren badań. Badacze działali nie tylko w najbliższej położonej części Kolbuszowej Górnej, ale w całej, rozciągniętej na przestrzeni kilku kilometrów wsi, docierali też do sąsiednich miejscowości. Rozmowy o przestrzeni przydomowej okazały się dobrym punktem wyjścia do podejmowania innych tematów. W wywiadach znalazło się sporo informacji o emigracji, zmianach klimatycznych (najczęściej w kontekście wykorzystywania wody), przemianach życia codziennego na wsi, podziału pracy w gospodarstwie, folkloru, a także pandemii covid-19 i wojny w Ukrainie oraz ich wpływie na życie badanych wsi.

Przez cały czas trwania obozu (a także przed i po) podejmowano działania informująco-promujące na temat jego przebiegu na stronach internetowych i w mediach społecznościowych instytucji zaangażowanych w organizację MOE. W mediach społecznościowych Instytutów Etnologii i Antropologii Kulturowej uczelni, których studenci brali udział w obozie pojawiały się na bieżąco relacje uczestników z poszczególnych dni obozu.

Podsumowanie obozu

18 maja, w ostatnim dniu obozu, w dworze z Brzezina na terenie Parku Etnograficznego odbyło się podsumowanie Międzyuczelnianego Obozu Etnograficznego, w którym wzięli udział zaproszeni goście: prof. dr hab. Jan Świątek (Uniwersytet Jagielloński), Zbigniew Skuza (prezes Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce) oraz Robert Godek (były dyrektor Departamentu Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego w Rzeszowie). Grupy badaczy przygotowały krótkie prezentacje na temat swoich wrażeń z terenu. Był to też czas na informację zwrotną od uczestników. Wśród rzeczy, które sygnalizowano, że są do poprawy w czasie kolejnych edycji MOE była m.in. potrzeba większej ilości czasu na odpoczynek. Tłumaczono, że program obozu był bardzo napięty – obejmował zarówno badania, jak i zajęcia z muzealnikami.

Uczestnicy obozu mieli całe lato na opracowanie zebranych w terenie materiałów według wytycznych udzielonych przez koordynatorów obozu z kolbuszowskiego skansenu. Jesienią wszystkie materiały zostały przekazane do Archiwum Naukowego MKL w Kolbuszowej, gdzie będą

udostępniane wszystkim zainteresowanym. Ostatecznie podczas Międzyuczelnianego Obozu Etnograficznego udało się pozyskać 128 nagrań audio wywiadów, 132 opracowania wywiadów (w tym też są notatki terenowe), a także 1316 fotografii.

Reaktywacja Międzyuczelnianego Obozu Etnograficznego została zakończona sukcesem. Planowane są kolejne edycje, które mają odbywać się w różnych muzeach w Polsce.